

Dr. Abdulhamid Ahmed Muhammed EBU SULEJMAN

rođen je u Mekki 1936. godine. Ekonomiju je završio na Kairskom univerzitetu 1963. godine a međunarodne odnose doktorirao 1973. godine na Univerzitetu Pensilvanija u Filadelfiji, SAD.

Između ostalog, bio je generalni sekretar Svjetskog foruma islamske omladine (Nedwa), predsjednik i jedan od osnivača Međunarodnog instituta za islamsku misao (IIIT), Fondacije za razvoj djeteta, Asocijacije muslimanskih naučnika društvenih nauka (AMSS) u Sjevernoj Americi te Američkog časopisa za islamske društvene nauke (AJISS). Rektor Međunarodnog islamskog univerziteta u Maleziji je bio u periodu 1988-1999. godine kada je ovaj univerzitet otvorio vrata bosanskim studentima.

Napisao je brojne knjige, studije i naučne i kulturne rasprave koje se – sa islamskog stanovišta – bave promjenom i kreativnim i reformatorskim aspektima za muslimansku zajednicu na polju vjerovanja i islamske civilizacijske vizije, na polju mišljenja, metodologije i kulture, te odgoja i muslimanske svijesti od kojih izdvajamo: *Ekonomska teorija islama* (1960), *Islamska teorija međunarodnih odnosa* (1973), *Kriza muslimanskog mišljenja* (Sarajevo, 2004), *Nasilje i upravljanje političkim sukobom u islamskom mišljenju* (2002), *Bračne nesuglasice* (Sarajevo, 2009) i *Kriza islamske civilizacije* (Sarajevo, 2010).

MUSLIMANI DANAS TREBAJU MISLIOCE SA VEOMA ŠIROKIM OBRAZOVANJEM

Intervju sa prof. dr. Abdul Hamid
Ahmad ABU SULAYMAN

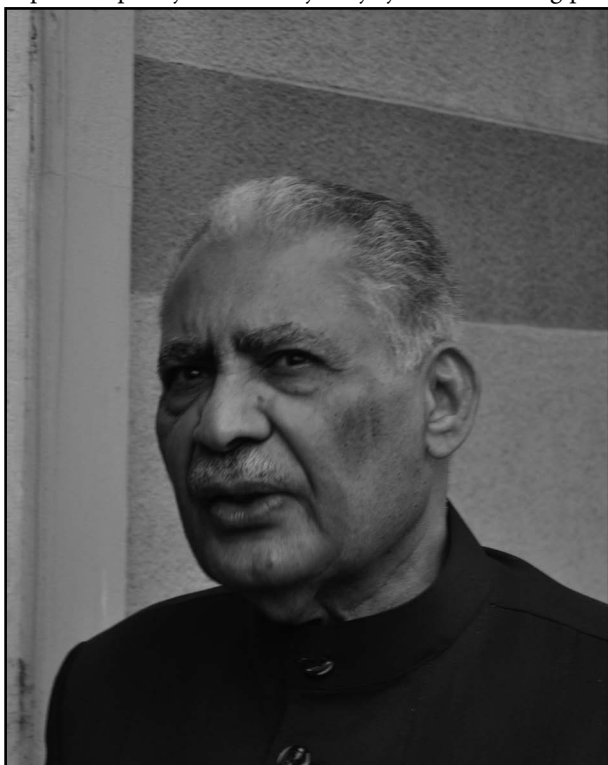
Sažetak

U ovom intervjuu Abdul Hamid Ahmad Abu Sulayman daje impresivne analize prvih stoljeća islama, tvrdi da je islam svojim univerzalnim učenjima o Bogu nadilazio arabljansku (i bilo koju drugu) plemensku lojalnost, te afirmirao pojmove i shvatanja o univerzalnom čovječanstvu. Ashabi su afirmirali "viziju svijeta" (*ru'yatu l-alam*), ta je vizija dovela do pozitivnog i kreativnog "ostvarenja", do "realiziranja" čovjekove osobnosti i jastva (*tahqiqu d-dat*). Taj proces ostvarenja čovjekova sopstva u doba ashaba ne odvija se kroz odanost plemenu ili narodu, već kroz odanost univerzalnoj ideji. Autor se poziva na kur'anski ajet, el-Bekare, 165: "Ali, oni koji vjeruju, Boga još više vole!"

Razgovarali:
Samedin KADIĆ i Mirza SARAJKIĆ

Gospodine Ebu Sulejman, u mnogim Vašim knjigama najčešće potencirate i razrađujete pitanje krize muslimanskog *ummeta*. To je poprilično široko polje, da li nam ipak u ovom intervjuu možete sumirati nekoliko uzroka koji zorno pokazuju stanje muslimanskog *ummeta*?

Svako pitanje mora se sagledavati u odnosu na kontekst, pa i ovo dugotrajno propitivanje stanja muslimanskih nacija. Osim što nastojim biti temeljito upoznat sa prilikama muslimana širom svijeta, čitao sam razne muslimanske i nemuslimanske autore u nastojanju da ponudim kvalitetan odgovor. Na početku moram istaknuti kako muslimani i muslimanski svijet raspolažu svim vrstama resursa, od ljudi, preko sirovina, do novca. S druge strane, imamo Kur'an kao savršeni etički zakonik koji nas uči kako biti dobar u svim vremenima i svim situacijama. Međutim, pored svega ovoga naše ponašanje je veoma neprikladno. Dakle, ukoliko imamo kvalitetne resurse, ukoliko imamo etički zakonik i Knjigu vodilju, a naše djelovanje je loše, to je onda rezultat jako slabe sposobnosti promišljanja, odnosno nepromišljanja. Kao prva stvar koju ja ovdje moram istaknuti jeste način promišljanja kod muslimana. Navest ću vam jedan znakovit primjer. Postojala je u doba pojave islama jedna varoš. Nije bilo škole, biblioteka, u stvari ozbiljne kulture, već samo paganstvo. Imali ste ljude poput Omera, koji su ubijali svoje kćerke. Ljudi su posjedovali idole spravljene od hurmi koje bi kasnije pojeli. Zanimljivo je da ta ista osoba koja nije išla u školu, nije bila edukovana, nije imala doktorat, u veoma kratkom periodu, pomoću Poslanikovog odgoja i kur'anskih naputaka, postaje vođa nacije koja je oslobodila Egipat.

Omer, r.a., je jednog dana primio žalbu od jednog Kopta, nemuslimana. Žalio se da ga je Omerov sin fizički napao. Omer, r.a., je pozvao svog sina i pred stanovnicima Medine zahtijevao od Kopta da mu uzvрати istom mjerom, što je ovaj i učinio. A nakon toga je Omer svim prisutnim muslimanima kazao: "Zar hoćete da robovima učinite ljude koji su rođeni slobodni?" Ovaj isti čovjek je otišao iz Medine u Jerusalem da ga preuzme od neprijatelja bez borbe i potpiše ugovore koji svima garantuje prava. To su zahtijevali stanovnici Jerusalema jer su znali da je Omer halifa i zapovjednik vojske; njegov dolazak im je ulijevao nadu. Zbog toga je halifa Omer otputovao iz Medine u Jerusalem. Na putu im se našlo jedno selo koje je zadesila kuga i halifa nije želio da uđe tamo. Ashabi su mu kazali: "Zar bježiš od Božijeg određenja?", na šta im je on uzvratio: "Da, bježim od Božijeg određenja ka Božijem određenju." Ovo je briljantan primjer razmišljanja, a ne praznovjerstva. Možemo da vidimo čovjeka koga je Poslanik, a.s., u samo nekoliko godina gotovo savršeno odgojio i u njemu izgradio par excellence prosvjetiteljski mentalitet. Nakon nekoliko godina muslimani su oslobodili i Irak i borci su tražili da im se podijeli oslobođena zemlja i imovina Iračana, na šta halifa nije pristao. Nakon toga su muslimani kazali kako je Poslanik dijelio ratni plijen, želeći uzeti zemlju od drugih ljudi. Međutim, halifa je to odbio i kazao kako neće uskraćivati prava izvornih vlasnika. Ovdje vidimo kod halife jednu visoko razvijenu svijest o ekonomskim, političkim i pravnim pitanjima. Odgovorio je: "Zemlja se u Medini u doba Poslanika dijelila radi društvene interakcije i proizvodnje neophodnih životnih sredstava." Dakle, Poslanik nije želio da stvori klasu zemljoposjednika, a upravo su to sada htjeli muslimani u Iraku. Tako je Omer tu zemlju proglasio "ard-al-haraidž" koja ostaje u vlasništvu pravih vlasnika, a iz koje će se izdvajati određeni porez za državu. On je shvatio da će tu doći i iduće generacije domaćeg stanovništva, Iračana, i da je njihova zemlja njihovo neotuđivo pravo, te da se poštivanjem ovih prava može izgraditi uspješna zajednica, *ummet*. Nadalje, uzmimo za primjer Poslanikovu smrt, kada većina muslimana nije trezveno razmišljala, ne želeći prihvatiti činjenicu Poslanikove smrti. Tada se pojavljuje jedan od najbližih Poslanikovih prijatelja, Ebu Bekr, r.a., koji pored sveg bola i šoka izjavljuje sljedeće riječi: "Ko god je obožavao Muhammeda, nek zna da je on mrtav. A ko god obožava Allaha nek zna da je On vječan". To je pravi ibadet koji je utemeljen na progresivnom razmišljanju i visokom stepenu svijesti. Pogledajte samo mentalitet Ebu Bekra koji zna da se u islamu ne obožavaju pojedinci, nego Gospodar svih svjetova. Također imamo primjer Rabike ibn Amira kojeg je Poslanik poslao vladaru Perzije, Kisri. Tamo je kazao: "Želimo da vas izvedemo iz tmine vašeg nevjerstva i dovedemo do svjetla pravde, u islam." Dakle, islam je pravda i pravda je islam. Ja postavljam jednostavno pitanje: "Gdje smo mi danas u

odnosu na ovaj mentalitet?" Stoga sam u svojim djelima pokušao dati odgovor zašto smo nazadovali? Šta nam se desilo pa smo skrenuli s puta pravde? Zašto smo u današnjem svijetu samo puki potrošači? Na primjer, Japan se mnogo kasnije susreo za izazovima Evrope, a pogledajte gdje je Japan, a gdje su muslimanske nacije. Ja ću vam kazati kako je to moguće. Zvuči nevjerovatno, ali evo: mi prodajemo jednu tonu sirovog željeza ili fosfora po sto ili dvjesto dolara, tonu nafte tristo-četristo dolara. Od toga što mi prodamo Zapadu ili Japanu, oni naprave tone elektronskih naprava i nama naplate desetinama miliona. Između svega toga su samo obični ljudi. Dodajmo i to da Japan nema gotovo nikakvih prirodnih resursa osim ljudskih, a uz to su pogođeni zemljotresima i sličnim katakliizmama. Dakle, ovaj disparitet je nastao samo usljed nepromišljenosti, odnosno jako slabe ili loše moći rasuđivanja. Nadalje, muslimani su izgubili i pojam o svom svjetonazoru. Oni nemaju istinski odgovor na pitanja ko smo i zašto smo ovdje; šta je značenje života; i zbog gubitka svjetonazora i lošeg rasuđivanja, muslimani su postali robovi. S druge strane, vidjet ćemo da Evropljani i Japanci imaju slične svjetonazore: oni su materijalisti i nacionalisti. Zbog toga oni imaju sličnu strast i predanost kada govorimo o ovom svijetu. Mi samo trošimo ono što oni produciraju iako nemamo isti svjetonazor. To je paradoksalna situacija. Dakle, prvi korak za muslimane sastojao bi se u izgradnji čvrstog svjetonazora. Preciznije, moramo naučiti pravilno razmišljati kako ne bismo bili praznovjerni.

Kakva je uloga uleme u svemu tome?

Dopustite da kažem da tu ponovnu izgradnju svjetonazora moraju povesti mislioci koji su visoko obrazovani i koji jako dobro poznaju kako vjeru, tako i svijet oko sebe, odnosno kontekst. Uspješan mislilac je onaj koji u sebi sabražava Objavu i temeljito poznavanje prirodnih zakona. Oni najbolje razumiju pravo značenje Božije objave. Kur'an i sunnet sadrže određeni broj koncepata a koncepti, odnosno ciljevi i ideali, uvijek se moraju ponovno primjenjivati u skladu sa vremenom i mjestom. Dakle, ukoliko ne razumijete vrijeme i mjesto u kojem se nalazite, postajete retrogadni i tražite životne odgovore na pogrešnom mjestu, odnosno u prošlosti. Dobar primjer za to jeste koncept "šure" koja se mora razlikovati danas od koncepta koji je postojao u ranom dobu islama, kada niste mogli kontaktirati sve ljude, kada niste mogli imati istu večer rezultate glasanja. Istu ideju morate aplicirati na drugačiji način shodno vremenu i mjestu gdje se nalazite. Stoga, muslimani danas trebaju mislioce sa veoma širokim obrazovanjem. Mi smo na Islamskom univerzitetu u Kuala Lumpuru davali diplome iz dva područja: islamskih znanosti i društvenih znanosti. Naša ideja je bila da na taj način mlade ljude naučimo islamu ali i načinu,

metodologiji kako će taj islam realizirati u savremenom kontekstu. Dakle, nismo željeli da naši studenti samo memorišu stvari, nego smo željeli da aktivno internaliziraju znanje o islamu u vremenu i mjestu u kojem žive, odnosno da aktivno misle. A stvarni doprinos svijetu počinje sa pravilnim mišljenjem.

Jasno da je Kur'an univerzalni tekst svih muslimanskih kultura. Možemo li krizu muslimanskog ummeta promatrati kroz krizu muslimanskog odnosa prema Kur'anu?

Od ranog islama primjećuje se tenzija između interpretativnih škola teksta i pobornika nacionalizma. To je oslikano u kur'anskim ajetima: "Beduini vele: 'Mi vjerujemo.' Ti reci: 'Ne vjerujete! Nego recite: islam smo primili. – ali vjerovanje još nije ušlo u naša srca.' A ako Allahu i Njegovom Poslaniku pokorni budete, On vam od djela vaših ništa umanjiti neće!" (Sobe, 14.) Ovi nam ajeti poručuju da treba proteći određeno vrijeme kako bi jedna zajednica prešla iz stadija tribalizma/nacionalizma do stadija univerzalne vjere (iman). Ovaj sukob traje do danas. Narušavanje slike islama od strane tribalista traje od početka islama i ona je do danas prisutna. Ne smijete zaboraviti kako je nekoliko decenija nakon smrti Poslanika, odnosno vladavine Pravovjernih halifa, upravo tribalizam odnio pobjedu. To se, dakle, nastavilo do danas i mi osjećamo posljedice tog fenomena, što se najviše ogleda u interpretaciji teksta, pa je u tom polju najjači utjecaj upravo tradicionalista i tradicionalističkih škola. Tribalisti i tradicionalisti su do te mjere pokušavali nametnuti svoj način mišljenja da su izmislili veliki broj tradicije ili sunneta. Vi znate da brojni alimi ukazuju na prisustvo izmišljenih dijelova sunneta, a mnogi ljudi su bili praznovjerni pa su zdravo za gotovo uzimali svaki izriječ koji bi počinjao sa riječima: "Kazao je Poslanik a.s..." Moram napomenuti pogubnu ulogu slijepog slijedenja fakiha (pravnika) koji su i zahtijevali to slijepo slijedenje. Od njih potječe tradicija pukog memoriziranja teksta i beskonačne reinterpretacije pravnih propisa koji su nastajali u prošlosti. Tako je stvoren podanički mentalitet u *ummetu* kojeg se mi nužno moramo osloboditi. Uzet ćemo na primjer Božija imena, koja se dijele na dvije vrste: imena Njegove veličanstvene ljepote i imena Njegove veličanstvene uzvišenosti. U modernom diskursu o islamu muslimani i fakihi isključivo navode imena Božije uzvišenosti prikazujući Allaha kao onoga koji žestoko kažnjava, koji je Silan itd., tako da se Bog u savremenoj kulturi poima kao nekakvo zastrašujuće nadmoćno Biće koje samo kažnjava i kojeg se moramo bojati kako ne bismo otišli u džehennem. Dakle, muslimani se prvenstveno boje svog Gospodara a "ne vole" Ga. Iako je prva kvalifikacija odnosa između vjernika i Boga ljubav ("ešeddu hubba"). Razlog ovome jeste pogrešna predstava o Gospodaru. Mi Boga predstav-

ljamo vjernicima kao da su oni najokrutniji zločinci, a Allah beskrajno voli one koji u Njega vjeruju, koji se njemu vraćaju, koji poštuju Njegove propise. Zato bismo o Gospodaru među vjernicima morali govoriti drugačijim diskursom u svjetlu hadisa u kojem se navodi "misli na Allaha – On će na tebe misliti" i "misli na Allaha i On će uvijek s tobom biti". Posebno moramo biti oprezni kako o Gospodaru kazujemo mladim naraštajima i djeci. Kada bi Poslanik, a.s., dolazio u džamiju sa svojim unukom Husejnom, on bi mu dopuštao da ga grli dok je bio na sedždi. Štaviše, Poslanik bi se na sedždi u tim situacijama zadržavao više nego uobičajeno. Ashabi su ga upitali zašto je to učinio, a on je odgovorio: "Ovom mom unuku je bilo lijepo dok sam ja na sedždi i nisam želio da prekinem njegovu radost." Vidimo koliko je Poslanik volio djecu. Nadalje, naučio nas je da upotrebljavamo različite diskurse u različitim situacijama i prema različitim grupama. Kad bi držao javne govore i ugledao svoje unuče, on bi prekidao govor, te ga uzimao u naručje i nastavljao govor. Vidimo koliko je bio osjetljiv prema drugima. Nasuprot ovakve osjetljivosti prema svijetu i prema Kur'anu danas imamo muslimane koji Božiju knjigu upotrebljavaju samo kad se radi o džinskim i šejtanskim napadima. To su besmislice. Sve to pokazuje koliko površan i licemjerman odnos muslimani imaju prema Kur'anu. Nama je neophodno iskreno i duboko iščitavanje Allahove knjige kako bismo spoznali samu suštinu Božije poruke. Pravi sihr je ustvari ne znati suštinu stvari i relacije u svijetu. Upravo to nam je kazano u kur'anskom kazivanju o Musau, faraonu i čarobnjacima (Sura Taha: 69) Sihr je nepoznavanje istinskog, pravog stanja stvari. To vodi u ropstvo, odnosno u stanje podređenosti u kojem se mi nalazimo. Ali također moramo priznati da smo postali podređeni samo zbog našeg neznanja i lažnih strahova. Prava istina je ono s čim su došli poslanici, odnosno Muhammed i Musa, a.s., pred kojima su čarobnjaci spoznali istinu. Moj temeljni zahtjev da razmišljamo ispravno i da budemo svjesni podrazumijeva i da se lišimo kojekakvih praznovjerja o crnim magijama, o džinnima, čudima. Najveće čudo poslanika Muhammeda a.s. jeste da se precizno obraćao ljudskom umu. Smatram kako će novo doba kod muslimana upravo nastupiti kada se pomaknemo sa tačke praznovjerja i beživotne tradicije i svojim intelektualnim sposobnostima na jasan način prevedemo Božiju poruku u naš kontekst. Stanje današnjih muslimani liči na situaciju porobljenog Benu Israila u Egiptu. Stoga se prvo trebamo lišiti brojnih predrasuda i stereotipa o našoj vjeri i o svijetu u kojem živimo. Potom našu djecu odgajati u duhu slobode i kriticizma, njihovi umovi trebaju biti slobodni. Tek nakon toga ćemo doći na mjesto koje je Musa, a.s., nazvao "obećanom zemljom". Primijetite kako se današnji muslimani najčešće ponašaju kao sluge i robovi. Ako im nešto zapovijediš oni to uplašeno čine, a ako im zaprijetiš onda oni sjede i čekaju. Čekaju Evropsku uniju i Međunarodnu zajednicu da ne-

što uradi za njih. Zato smatram da su pouke Musaovog iskustva sa porobljenim narodom od presudne važnosti za današnje muslimane. Poput Benu Israila mi moramo znati šta piše na Pločama, u Objavi, potom moramo biti toliko rafinirani u tekstu da znamo ono što je najbolje i da prakticiramo to. Umjesto toga mi vjerujemo u jedan dio Knjige, a drugi dio zanemarujemo, baš kao Benu Israil. Na žalost, mi smo samo podanici i za bilo kakav napredak moramo u svojoj zajednici imati slobodne ljude, slobodne umove, široko obrazovane. Možda moramo proći period od 40 godina u pustinji kako bi se pojavila nova generacija sa slobodnim mentalitetom.

Je li ta generacija blizu?

Mislim da smo blizu jer tu generaciju ne očekuju samo muslimani, već iščekuje cijelo čovječanstvo. Ta nova generacija će biti besprijekorno moralna, čvrsta u svojim uvjerenjima i odlučno efikasna u rješavanju brojnih nagonimanih problema u svijetu, poput nepravde, siromaštva, uništavanja okoliša itd. Naravno, mi moramo biti svjesni i druge dimenzije: sva ovosvjetska djela utiču na našu ahiretsku budućnost. U tome je sadržana najbolja inspiracija za buduće muslimanske generacije, da daju sve od sebe za boljitak svijeta. Jer, ukoliko činimo drugima dobro svijet će postajati ljepši. To znači da će istovremeno i nama biti bolje. A ukoliko budemo dobri na ovome svijetu, prava nagrada za to dobročinstvo čeka nas u vječnosti. Nema puno vremena, a imamo dva puta: put dobra koji završava srećom i put zla koji završava nesrećom.

U ovom kontekstu, kako vidite muslimane u BiH?

Mislim kako bosanski muslimani mogu biti primjer za Evropljane u cjelini. Naime, Evropljani su jedan divan narod, radin i veoma disciplinovan, ali imaju krizu svjetonazora. Stoga vi od njih morate učiti o marljivosti i samodisciplini a njima pokazati sav raskoš islamskog svjetonazora koji će im donijeti jedno duhovno olakšanje. Bosanski muslimani imaju priliku da predvode sve ostale muslimane i ja smatram da ste vi to shvatili i da se polahko krećete ka tom putu.

Summary

الموجز

THE MUALLIM INTERVIEW

PRESENT DAY MUSLIMS ARE IN NEED OF SCHOLARS WITH WIDE RAGING KNOWLEDGE

By Samedin Kadic and Mirza Sarajkic

AbdulHamid Ahmad Abu Suleyman in this interview presents impressive analysis of the first few centuries of Islam, stating that Islam with its universal teachings about God prevailed over Arabian (or any other) tribal loyalty, and affirmed the concept of universal mankind. Sahabis have affirmed the vision of the World (ru'yatu l-alam), that vision brought about positive and creative fulfilment,realisation of mans abilities and Iness (tahqiqu d-dat). This process of realisation of self in the time of Sahabis did not take place as aresult of loyalty to tribe or loyalty to nation but through the loyalty to the universal idea. The author refers to the ayah of the Qoran, al-baqara,165: *but those who believe love God even more!*

المسلمون اليوم يحتاجون إلى مفكرين واسعي التعليم جدا
حوار مع عبد الحميد أحمد أبو سليمان

أجرى الحوار: ميرزا سرايكيثش وسامدين كاديتش

يقدم عبد الحميد أحمد أبو سليمان في هذا الحوار تحليلات مدهشة لقرون الإسلام الأولى. ويؤكد على أن الإسلام يتخطى بتعاليمه الكونية عن الله. الولاء العربي وغيره من أشكال الولاء القبلي. ويعزز الأفكار والمفاهيم عن البشرية الكونية. لقد عزز الصحابة "رؤية العالم" التي أنتجت الإبداع الإيجابي الخلاق. وتحقيق الذات. ولم تسر سيرورة تحقيق الذات تلك عند الصحابة عبر الولاء للقبيلة أو الشعب. وإنما سارت عبر الولاء للفكرة الكونية. ويستند المؤلف في رأيه هذا إلى الآية ١٦٥ من {... سورة البقرة: ... والذين آمنوا أشد حبا لله